

Az elmúlt években izgalmas múltú, hánytatott sorsú épülettel, a Rózsa utcai volt Nap fogadóval és történetével volt szerencsém foglalkozni. Az alábbiakban az épületegyüttesrel kapcsolatban napvilágra került múltbeli részleteket és az általunk elképzelt jövőt, a revitalizáció egyik lehetséges útját szeretném bemutatni.¹

A műemléki védettségű épületegyüttes a Rózsa utca – és az egész környék – egyik meghatározó jelentőségű kulcsépülete, az egykori serfőzdéből kialakított hajdani „Arany nap fogadó” helytörténeti jelentősége is igen nagy.² Az épület (Rózsa utca 5., korábban 6. sz.) Sopron belterületén, a külső várfallal védett Bécsi fertályában található, a terület beépítése nagyjából egykorú a Belvároséval. A Rózsa utca német neve Rosengasse („Rasengasse”), első említése egy 1414-ben kelt oklevélből ismert: ebben az időben minden bizonnyal már házak határolták.

Az épületegyüttes jelenleg két telken (hrsz.: 716. és 717.) helyezkedik el a Szélmalom utca (2. sz.) és a Rózsa utca (5. sz.) közötti épülettömbben, azonban a két rész egymással mind műemlékvédelmi-építéstörténeti, mind funkcionális szempontból megbonthatatlan egységet képez (1. ábra). Térrendszere két, egymással összefüggő belső udvarra fűződik fel. Rózsa utcai homlokzata a városkép fontos eleme: az utca törespontján, sajátos elhelyezkedése következtében a térfal kiemelt záró motívuma.

A telek számozásáról és az épület tulajdonosairól Thirring Gusztáv munkájából tájékozódhatunk.³ A telket 1726-ban Zach Ignác szerezte meg, aki Velledits Lajos kutatásai szerint házasság útján jutott a tulajdonhoz. Zach Ignác házat emelt a telken: ezt bizonyítja a kapu zárókövébe vésett 1726-os évszám és az „I Z” (Ignaz Zach) monogram. 1740-ben még az említett Zach (Zäch) Ignác volt a tulajdonos, őt a 18. század derekától az Ottinger család generációi követték a házban. Thirring Gusztáv statisztikája szerint 1784/85-ben a ház 14 lakásában 47 személy lakott, tulajdonosa ekkor Ottinger Gotfried volt.⁴ 1810-től 1840-ig nagy bizonyossággal a Herbst család tulajdona, majd a 19. század közepétől a Zwirschnitz, Sommer, majd Hauser családoké – egészen a második világháború végéig. A 19. század végére az épület tulajdonjoga az örökösök között egyre inkább felaprózódott. Az épület állapota ez időben fokozatosan romlott: 1912-ben Sopron Város Tanácsa felszólította a ház tulajdonosait, hogy épülettulajdonukat hozzák rendbe. Kutatásaink szerint ez sem akkor, sem később nem történt meg. Az államosítás után a ház vegyes – állami illetve magántulajdonba került.

¹ A kutatást és tervezési munkákat Dr. Winkler Gáborral közösen végeztük, a megbízást a munkákra és a hasznosítási koncepciót Velledits Lajostól kaptuk.

² Csatkai Endre – Deresényi Dezső: Sopron és környéke műemlékei. Budapest 1953. 281. Az utca nevének eredetéről ld. Szilágyi István és Mollay Károly vitáját: Szilágyi István: Rózsa utca, rózsza lányok. SSz. 47 (1993), 19–25; Mollay Károly: A Rózsa utca nevének eredete (Válasz Szilágyi István cikkére). SSz. 47 (1993), 25–29.

³ Thirring Gusztáv: Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig. Sopron, 1941. 135.

⁴ Thirring Gusztáv: Sopron városa a XVIII. században. Sopron, 1939, 29., 39.

Zach Ignác a vétel után sörfőzdét létesített a házban, amely 1807-ig működött. Csatkai Endre kutatásai szerint⁵ 1820 körül Herbst János nyitja meg a házban az „Arany nap” fogadót. Ezután az épületet új rendeltetésének megfelelően többször át-
alakították. Csatkai szerint „Predl a kezében levő engedélyt pedig 1807-ben átadta Herbst Jánosnak, ki a Rózsa utca hajlásában a Szélmalom utcára való átjárással megnyitotta az Arany nap fogadót szép loggiás ma is meglévő udvarral. A vendéglőről egyébként kevés szó esik később, a század második felében megszűnt, cégére a múzeumban van.” (2. ábra)

1. ábra. Sopron, Rózsa utca 5., helyszínrajz

2. ábra. A soproni Nap fogadó cégére a 19. sz. elejéről. Soproni Múzeum

⁵ Csatkai Endre: A soproni vendégfogadók a 16/19. században. SSz. 18 (1965), 201–218.: a fogadó udvari fotójával 1966-ból.

Az utcai és udvari homlokzat is többször átalakult: az eredetileg eltérő magasságú homlokzati szakaszokat (amely a nyílászárók eltérő magasságaival együtt a több ütemű építésre utal) – valószínűleg a 19. század második felében – egy szintbe hozták. Az épület nyílászáróinak nagyobb részét kicserélték: a „hatosztású” kifelé-befelé nyíló barokk ablakok helyett sok helyen „akasztófa osztású”, egyesített gerébtokos ablakokat építettek be. Minden bizonnyal ekkor cserélték ki az utcai homlokzat emeleti kettős barokk ablakait a historizmus építészetére jellemző ikerablakokra (3. ábra).

1. ábra. Sopron, Rózsa u. 5., 1960 előtti állapot

1958-ban háborús károk következményeként az épület északi utcai szakaszát lebontották. A Rózsa utcai szárny megmaradt délkeleti szakasza kétraktusos (4. ábra). Az emeletre a kapualj végéből egykarú „lépcsőépület” vezet. Az udvari szárnyak egytraktusosak, az utcai helyiségek egymásba nyílóak. A hátsó udvar körül – Krähling János építész által felfedezett 1912-ből származó építési engedély bizonyossága szerint – mezőgazdasági rendeltetésű helyiségek – disznóólak, fészerek – helyezkedtek el.⁶ A Szélmalom utcai földszintes épületben istálló, kocsiszín és kiegészítő helyiségek (trágyagödör, kamrák) kaptak helyet. Az 1958-as bontás következményeivel azonban nem számoltak, a ház utcai szárnyának tartószerkezetei súlyosan károsodtak. A ház meg-

⁶ Krähling János építéstörténeti kutatásai: kéziratos dokumentáció.

maradt két boltozott szintjének hatalmas oldalnyomása megbontotta az épület statikai állapotát: a ház állékonyágát évtizedekig egy súlyos fa állványzat biztosította.⁷

Az utcai szárny önkényes megcsonkítását épület történeti és műemléki szempontból egyaránt indokolatlannak tartjuk, az egységes beépítés és tömegelrendezés helyreállítása az épület és a történelmi városkép szempontjából is kívánatos. Jelenleg a megkezdett felújítások ellenére az épület együttes állapota rossz. Mielőbbi megerősítése és teljes körű felújítása elengedhetetlen, bár a helyenkénti életveszélyes állapotok a megkezdett felújítások nyomán megszűntek.

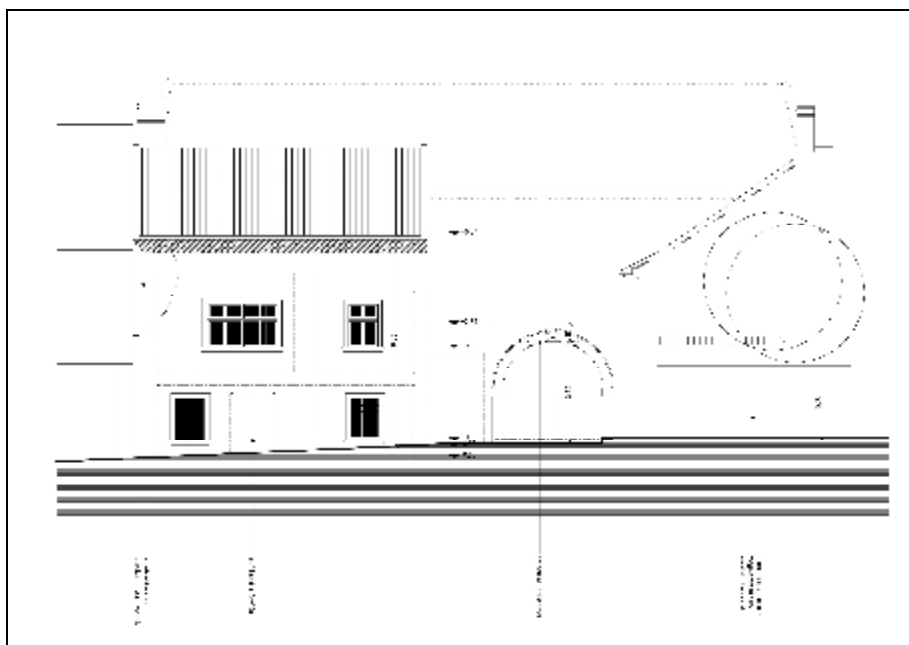
A tervek alapján az épület együttesben restaurátor központ működik: a restaurátor műhelyek mellett festőműterem, könyvtár, előadóterem, irodák, vendégszobák és egy földszinti üzlethelyiség kap itt helyet. Az új funkciók elhelyezésénél a meglévő műemléképület térszervezését maximálisan figyelembe vettük, ennek megfelelően alakítjuk ki a kívánt új helyiségsoportokat, ill. rekonstruáljuk az eredeti állapotokat.

Alapvető jövőbeni cél a két, történelmileg összefüggő telek újraegyesítése, együttes működésének biztosítása: így a Rózsa utca felőli telken kaptak helyet a reprezentatívabb funkciók (könyvtár, kiállítóter, irodák stb.), a Szélmalom utca felőli gazdasági udvar területén pedig a restaurátor műhelyek. A felújítás-kivitelezés anyagi következményeit is szem előtt tartva a tervezési folyamat két lépcsőben haladhat: először a 716. helyrajzi számú telek revitalizációjára kerülhet sor, majd a 717. helyrajzi számú telek felújítása lenne célszerű. A tervezési munkák során mi is az első telekre koncentráltunk, ez utóbbit részleteiben is bemutatom. A kivitelezés folyamán először az utcai épület megerősítésére és az utcai szárny kiegészítése elengedhetetlen (ami részlegesen meg is kezdődött már), majd lépésről-lépésre a belső terek helyreállítása következhet.

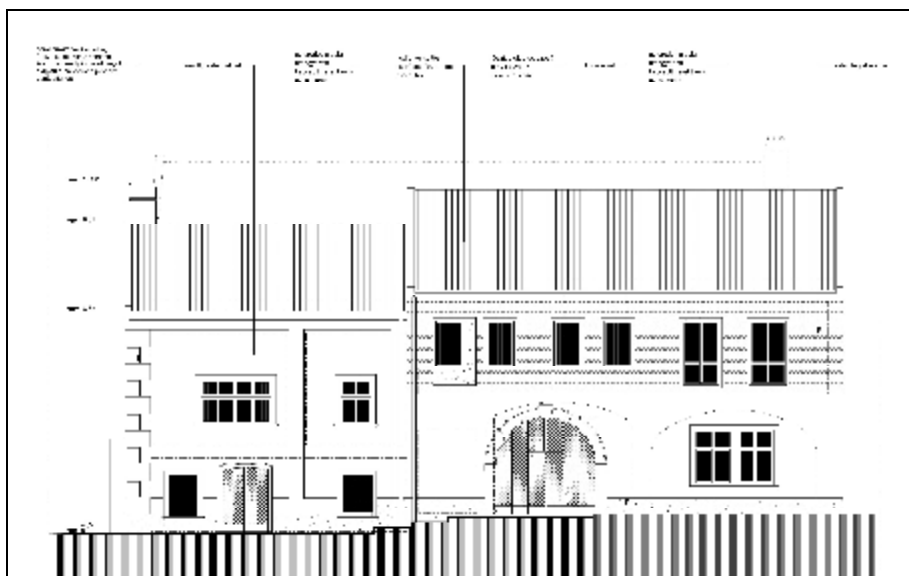
Az épület együttes tervezésénél alapvető szándékunk volt az elbontott Rózsa utcai épületszárny visszaépítése, a zárt sorú utcakép helyreállítása (5. ábra). Az új utcai szárny tömegében és térszervezésében az 1958-ban elbontott épületszárny arányait és léptékét követi. A tervezési folyamat során messzemenőig törekedtünk arra, hogy az új építésű és a régi részek egysége visszaadja az eredeti épület együttes karakterét, de mindvégig alapvetően megkülönböztethetőek maradjanak. Amit lehet, megtartottunk, kiegészítettük és rekonstruáltuk úgy, hogy a műemléképület eredeti megjelenése ne sérüljön, sőt a lehető legnagyobb mértékben érvényesülni tudjon. A földszinten elbontott tereket helyreállítjuk, visszaállítva a kosárirés boltozatokat, eredeti szerkezeteket, az emeleten viszont már modern, mai anyagokat használatával terveztük a bővítést.

A lebontott utcai épületszárny rekonstrukciójával újra létrejön a kosárirés téglaboltozattal lefedett kapuáthajtó. Ebből balra nyílik egy kiállítóter, melynek padlóvonalát a régi padlóvonalnak megfelelően 0,60 m-re a járdavonal alá süllyesztjük. Ez a tér a homlokzati, jelenleg befalazott ajtó megnyitásával közvetlenül az utcáról is megközelíthető. A kapuáthajtóból jobbra a „Szép Mesterségek Boltja” érhető el, itt a lebontott kosárirés téglaboltozatot ugyancsak visszaállítjuk. A bolt az utca felé két, a régiek mintájára legyártott gerébtokos ablaknyílást kap.

⁷ Velledits Lajos megkezdett felújítási munkái során ez szerencsére az utóbbi években felszámolásra kerülhetett.

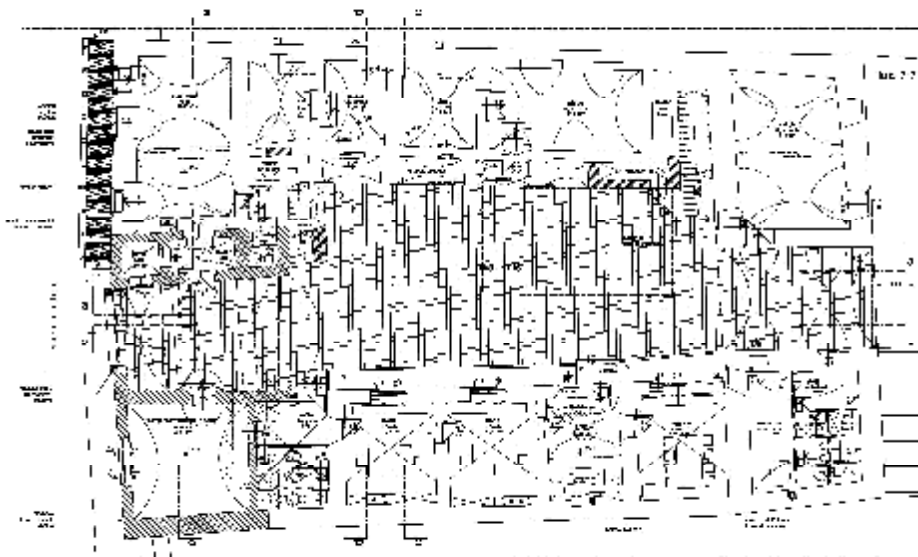

2. ábra. Rózsá utcai meglévő állapot

3. ábra. Rózsá utcai tervezett homlokzat

A kapuáthajtón keresztül a díszudvarra érkezünk. Az udvar jobb oldalán a meglévő földszintes épületben helyezkedik el az irodák egy része, egy tárgyaló, és ezeket, illetve a boltot kiszolgáló vizesblokk-csoport. Helyreállítjuk a terek azonos tengelyben elhelyezkedő ajtóit által biztosított, „emfiládos” térkapcsolatait is. A helyreállítás során az épület visszanyeri eredeti állapotát. A jelenlegi egyesített szárnyú ablakokat műemléki ablakokra cseréljük, a hagyományos burkolatokat felújítjuk. Az udvar bal oldalán, a földszinten, illetve lejutva a pincszinten tárolók, raktárak helyezkednek el, ezeket ugyancsak eredeti állapotuknak megfelelően állítjuk helyre. Az udvari loggia elfalazott földszinti íveit kibontjuk és a díszudvar bal oldalán teljes hosszában helyreállítjuk (6. ábra).

4. ábra. Sopron, Rózsza u. 5. Tervezett földszinti alaprajz

Az emeletre feljutva, a lépcsőtől jobbra két vendégszoba helyezkedik el, egy közös zuhanyzó–WC blokkal. A szobák az udvari loggiára nyílnak. A lépcsőtől balra érjük el a maradék két irodahelyiséget, illetve az új épületszárnyban a könyvtár és internetszobát. Itt biztosítunk emlékszobát a város szülöttének és kiemelkedő műemlék-restaurátorának, Szakál Ernőnek is.⁸ A folyosó végén helyezkedik el a teakonyha, illetve ehhez kapcsolódóan az udvari földszintes szárny tetőterében kialakított külön-nemű vizesblokk és takarítószer-kamra. A régi utcai épületszárny emeletén több helyiségben

⁸ Sedlmayr János: Szakál Ernő, a műemlékvédelem Európa-díjasa. SSz 52 (1998), 263.; uő: Emlékezés Szakál Ernő szobrászművészre, a műemlékvédelem mesterére. (1913–2002.) Műemlékvédelem 46 (2002), 5. sz. 298–301.; Winkler Gábor: Szakál Ernő (Sopron, 1913. július 14 – Sopron, 2002. szeptember 5.) Várhely 8 (2002), 3. sz. 82–89. A Soproni Szemle 2013. évi 1. és 2. számában közli Szakál Ernő: Életutam című, 1999-ben írt önéletrajzát.

fellelhető az eredeti famennyezet részletei, ezek a lehetőségekhez mérten eredeti állapotukban restaurálandók.

A díszudvar végén, a keresztoszárny földszintjén helyezkedik el az egész együtttest kiszolgáló gépészeti tér, a műterem vizesblokkjai és egy nagy raktárhelyiség. Az emeleten található egykori báltermet teljes egészében megtartjuk, ez festő műteremként ideálisan hasznosítható. A megfelelő megvilágítás biztosításához a tetőn északi helyzetű, tetősíkból fekvő tető-felülvilágítókat helyezünk el.

Remélem, hogy az épületegyüttes múltjának és a tervezett felújítás részleteinek bemutatásával sikerült érzékeltetnem az épület összetettségét, gazdagságát, és a romos állapot ellenére az együttesben bizonyosan rejlő hatalmas lehetőségeket. Őszintén bízom benne, hogy a jövőben valóra válhat e nagyszabású elképzelés és megtapasztalhatjuk, hogy egy körütekintő, jó alapokon nyugvó revitalizáció mekkora mértékben képes egy városrész életét befolyásolni és új színekkel gazdagítani.